

ALIOCHA WALD LASOWSKI • Althusser ve Biz

ALIOCHA WALD LASOWSKI 1977 doğumlu Fransız akademisyen. *L'Humanité*, *Le Monde Diplomatique*, *L'Express* gibi gazete ve dergilerde yazıları yayımlanan Lasowski'nin *Jean-Paul Sartre, une introduction* (Pocket, 2011), *Philippe Sollers, l'art du sublime* (Pocket, 2012), *Les Larmes Musicales* (William Blake & Co., 2012), *Le Jeu des Ritournelles* (Gallimard, 2017) gibi eserleri bulunuyor.

Althusser et nous

© 2016 Presses Universitaires de France

İletişim Yayınları 2755 • Politika Dizisi 189

ISBN-13: 978-975-05-2666-4

© 2019 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM

1. Baskı 2019, İstanbul

EDİTÖR Melike Işık Durmaz

DIZI KAPAK TASARIMI Utku Lomlu

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Hüsni Abbas

DÜZELTİ Ece Ziya

BASKI Ayhan Matbaası • SERTİFİKA NO. 22749

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak, No: 6/3
Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit • SERTİFİKA NO. 11935

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları • SERTİFİKA NO. 40387

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

ALIOCHA WALD LASOWSKI
Althusser ve Biz

Althusser et nous

ÇEVIREN *Ayşe Meral*

ALAIN BADIOU
ÉTIENNE BALIBAR
OLIVIER BLOCH
RÉGIS DEBRAY
YVES DUROUX
MAURICE GODELIER
DOMINIQUE LECOURT
JEAN-PIERRE LEFEBVRE
BERNARD-HENRY LÉVY
PIERRE MACHEREY
JEAN-ALAIN MILLER
JEAN-CLAUDE MILNER
ANTONIO NEGRI
JACQUES RANCIÈRE
FRANÇOIS REGNAULT
PHILIPPE SOLLERS
EMMANUEL TERRAY
ANDRÉ TOSEL
ANDRÉ TUBEUF
YVES VARGAS

*Dostlarım François Laurent, Benoît Heilbrunn
ve Natalie Beunat'a...*

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

Yeniden Althusser 9

Felsefe ile Siyasal Strateji Arasındaki İstisnai Bağ

ALAIN BADIOU ile söyleşi 23

Yeni Bir Devrim “Mevsiminin” İklimi

ÉTIENNE BALIBAR ile söyleşi 27

Epikür’le ve Materyalist Gelenekle Karşı Karşıya

OLIVIER BLOCH ile söyleşi 35

Bir Kara Roman Karakteri

RÉGIS DEBRAY ile söyleşi 43

Zamanların Geçişi

YVES DUROUX ile söyleşi 49

Marksizm Gibi Yapısalcılık da Tamamen Öldü mü?

MAURICE GODELIER ile söyleşi 71

Aydınlanma Düşünürlerinden Çağdaş Bilime

DOMINIQUE LECOURT ile söyleşi 85

Marx Hakkında Konuşmanın Yepyeni Bir Şekli	
JEAN-PIERRE LEFEBVRE ile söyleşi	107
Delilik ya da Kayan Kara Yıldız	
BERNARD-HENRY LÉVY ile söyleşi	123
Spinoza İçin	
PIERRE MACHÉREY ile söyleşi	127
Hitchcock'un "Esrar Perdesi"nden Bir Sahne	
JACQUES-ALAIN MILLER ile söyleşi	137
Mutlak Kuramsal Hümanizm Karşıtlığı	
JEAN-CLAUDE MILNER ile söyleşi	151
Deleuzecülüğe Doğru Bir Açılım	
ANTONIO NEGRI ile söyleşi	161
Marksizmi Yeniden Kuran Kuramsal Silah	
JACQUES RANCIÈRE ile söyleşi	173
Dilbilimsel, Dilsel ve Mantıksal Dönüm Noktası	
FRANÇOIS REGNAULT ile söyleşi	179
Onun İblisleri	
PHILIPPE SOLLERS ile söyleşi	191
Risk ve Bahis Düşüncesi Olarak Marksizm	
EMMANUEL TERRAY ile söyleşi	207
Machiavelli'den Gramsci'ye İtalyan Düşüncesi	
ANDRÉ TOSEL ile söyleşi	219
1950 Yılında, Onun Penceresinde	
ANDRÉ TUBEUF ile söyleşi	233
Rousseau'yu Okumak	
YVES VARGAS ile söyleşi	241
SEÇİLMİŞ KAYNAKÇA	251

ÖNSÖZ

Yeniden Althusser

Felsefeci ve siyaset düşünürü, Marksist bir entelektüel ve militan bir komünist, eşi benzeri olmayan bir eğitimci ve aynı zamanda dizi editörü olan Louis Althusser, Machiavelli'den Marx'a siyaset kuramını ve tarih felsefesini özgün ve yenilikçi bir tarzda yeniler ve derinleştirir. Otuz yılı aşkın bir süre boyunca, uluslararası yankı uyandıran başarılı kitaplarının ve makalelerinin, derslerinin ve çalışmalarının zenginliğinden etkilenen parlak felsefeciler yetiştirir, üstelik büyük bir coşkuyla. Deneysel yöntemi sayesinde felsefi duruşların seyrini değiştirmiş, egemen düşünce akımlarına muhalif bir karşı düşünceler ve metinler tarihinin yazılmasını sağlamış, eğilimlerin ve yapıların gizli mücadelesini gün yüzüne çıkarmıştır.

Dal gibi narin ama sağlam bir fiziksel güce sahip olan bu adam tenis, bisiklet ve futbol tutkunedur. Göze çarpmayı sevmeyen ve gizemli mizacı, melankolik çehresi ve dudaklarında sigarasıyla, canlı bir mizah ve sükût içinde dinleyişi bir araya getirir; 1948'den 1980'e kadar edebiyat bölümünde eğitimlik ve bölüm sekreterliği yaptığı Ulm Sokağı'ndaki École Normale Supérieure'ün (ENS)* öğrencilerine tebessüm eder.

(*) Fransa'nın köklü eğitim kurumlarından olan ENS, bir yüksek öğretmen okulu. Ulm Sokağı'nda yer alan ENS sosyal ve beşeri bilimler ile edebiyat alanlarında eğitim verir. Althusser burada dersler vermiştir – e.n.

1946'dan 1951'e kadar École Normale Supérieure öğrencisi olan Michel Foucault, burada psikoloji bölümünde öğretmen (1951-1952) ve felsefe bölümünde asistan (1953-1954) olmandan önce Althusser'den ders alır. Althusser'in yanında, yamacında Hegel'in *Tinin Görüngübilimi*'ni okur ve inceler. 1966'da, "Althusser ve onun cesur yoldaşları"nı selamlar (*La Quinzaine littéraire*)* ve bir yıl sonra "*Kapital*'i Okumak'ın başında Althusser'in geliştirdiği tarih anlayışına dair dikkat çekici eleştiri ve çözümleme"sine geri dönerek (*Les Lettres françaises*) "Althusser'in kitaplarını açın," tavsiyesinde bulunur.

Jacques Derrida, Althusser ile benzer çocukluk anılarını paylaşır; Cezayir'e, doğdukları topraklara bağlılıkları da birbirine benzer: Althusser, Cezayir'in yüksek banliyölerinden Birmandreis'te, 16 Ekim 1918'de doğmuştur; Derrida ise yine Cezayir kenti yakınlarındaki El Biar'da, 15 Temmuz 1930'da. 1952'den 1957'ye kadar Althusser'in öğrencisi ve ardından 1963'ten 1984'e kadar onun meslektaşısı olan Derrida, 1990'da dostunun yeri doldurulamaz kişiliğinden söz eder: "Althusser, başta bizimkiler olmak üzere o kadar farklı hayata dokundu; kişisel, tarihsel, felsefi, siyasal o denli macera yaşadı; düşüncesinin ışıltılı ve kıskırtıcı gücüyle, varoluş biçimiyle, konuşma, öğretim biçimiyle o denli çok söylemi, eylemi, varoluşu etkiledi, onların yönünü değiştirdi, onlarda iz bıraktı ki; ona dair birbiriyile zıt ve birbirinden farklı tanımlıklar asla tükenmeyecektir." (Althusser'in cenazesinde okunan ve *Chaque fois unique. La fin du monde*'da yayımlanan metinden.) Jacques Derrida, "Althusser'in çevresinde, Marksizmin en ihtiyatlı ve en modern yenisinden yorumları"ndan birinin hayat bulduğunu 1993'te yayımlanan *Marx'ın Hayaletleri*'nde tekrar dile getirir.

(*) Michel Foucault, 16 Mayıs 1966 tarihli *La Quinzaine Littéraire* dergisine verdiği mülakatta, o dönem Fransız Komünist Partisi içinde yürüttüğü mücadeleden ötürü "Althusser ve cesur yoldaşlarını" övgü dolu sözlerle anar. Burada övülen, 1960'lı yıllara damgasını vuran Marksizm-hümanizm tartışmasında Althusser'in aldığı anti-hümanist tutumdur. Foucault bu söyleşide hümanizmin bir mistifikasyon olduğunu söyler ve Althusser'in bu Chardinci-Marksizme karşı mücadelesini destekler - e.n.

Gilles Deleuze ve Althusser, felsefe *agrégation* sınavını* aynı yıl, yani 1948'de geçerler. Althusser ikinci gelirken, Deleuze sekizinci olur. İki dost da Hegel düşüncesine aynı derecede ilgi duyar: Deleuze'ün 1954'te Jean Hyppolite'in *Logique et existence*'ci [Mantuk ve Varoluş] –eski bir hocasının Hegel mantığı üzerine yazdığı deneme– üzerine kaleme aldığı değerlendirme yazısı da bunu gösterir. Rousseau'yu incelerler: Althusser 1956, 1966 ve 1972'de; Deleuze ise Sorbonne'da 1959-1960 yıllarında Rousseau üzerine dersler verir.

Spinoza onları yakınlaştırır: Deleuze, Spinoza'da yoğunluk ve arzu düşüncesinin daha derin bir okumasını gerçekleştirirken Althusser Hollandalı filozofun kuramsal cesaretini ve stratejik duruşunu inceler. “Hem bir tarih kuramını hem de şimdinin müphemliğine dair bir felsefeyi bir arada yorumlayan ilk düşünür Spinoza olmuştur,” diye belirtir (*Kapital'i Okumak*). Zihni yanılsamalardan (aşkınlık, öznellik, batıl inanç) kurtarmak için, Michel Foucault'nun daha sonra yükleyeceği anlamda disiplin kavramını ilk ele alan düşünürün Spinoza olduğunu ileri sürer. “Spinozacı olmuştuk,” diye hatırlatır Althusser (*Özeleştirici Öğeleri*); daha sonra ise atılım, eylem ve dünyaya açılım olarak Spinoza'da bedeninin gücünden bahseder: “Burada Freudyen libido kavramının şaşırtıcı bir öngörüsünü bulacaktım.” (*Gelecek Uzun Sürer*)

Althusser 1964'te Gilles Deleuze'ü École Normale Supérieure'de ders vermeye davet eder. Deleuze davete hemen icabet edemese de dostuna coşkuyla cevap vermiştir: “Senin ve École'ün öğrencilerinin beni yanınızda görmek istemeniz karşısında çok duygulandım, lütfen onlara da bu duygularımı ilet. Dostlukla.” (Deleuze'ün Althusser'e mektubu, 29 Ekim 1964). 1966'da, felsefeci François Châtelet'ye sonbaharda yazdığı bir mektubunda, Deleuze “Althusser's Band”ı selamlar ve iki yıl sonra *Fark ve Tekrar*'da şunları söyler: “Althusser ve arkadaşları, *Kapital*'de farklı toplumlarda farklı çeşitleri cisimleşen ve bütün ilişkilerin eşzamanlılığını meydana çıkaran [...] gerçek

(*) Yüksek öğrenim kurumlarında öğretmenlik yapma hakkı için verilen sınav – ç.n.

bir yapının varlığını ortaya koymakta son derece haklılardır.” Deleuze, “À quoi reconnaît-on le structuralisme?”de [Yapısalcılığı nasıl ayırt ederiz?] Althusser’in Marx’ta biricik, ayırım yaratan ve olumsal mekanizmalara dair keşfini hayranlıkla ortaya koyar ve “Her yapı bir çokluktur,” sonucuna varır.

Roland Barthes onun öğrencisi olmamıştır ama kendisinden üç yaş küçük olan Althusser’le ilk kez 5 Ekim 1962’de karşılaşır. İki adam dost olur; birkaç kez Michel Foucault eşliğinde tekrar görüşürler. Roland Barthes 1971’de *Signs of the Times* dergisi ile yaptığı bir söyleşide şunu itiraf eder: “Aslında, bilime dair kabul edilebilir tek modelin, Althusser’in Marx üzerine yaptığı çalışmalarda ortaya koyduğu şekliyle Marksist bilim olduğunu düşünüyorum.”

Louis Althusser’i okumak, yeniden okumak, düşünmek

Birçok entelektüel nesli için hayati bir referans olan Althusser, felsefenin ünlü “caïman”ı,* siyasal aygıtların ötesinde Marksizm olan sadakatini ifade ederek 1950’den 1970’li yıllara kadar siyasal ve felsefi düşünceye yeni bir soluk getirir.

Machiavelli (*Makyavel’in Yalnızlığı* ya da *Machiavelli et nous* [Machiavelli ve Biz]), Montesquieu (*Montesquieu, Siyaset ve Tarih*) ve Rousseau (1956, 1966 ve 1972’de verdiği dersler) okuru olan Althusser, aynı zamanda Spinoza hayranıdır: *Kapital’i Okumak*’ın ikinci cildinde yer alan “Kapital’in nesnesi” başlıklı bölümde, “Spinoza’nın felsefesi, felsefe tarihinde bugüne dek eşi benzeri görülmemiş kuramsal bir devrim yaratmış ve bu muhtemelen bütün zamanların en büyük felsefi keşfi olmuştur,” diye yazar.

Althusser, tüm ağırlığıyla Marx’ın düşüncesini kısıpaca alan hümanizmden, Hegelcilikten ve epistemolojiden onu kurttırır. Yapısalcılığı (toplumsal koşulların tarihselliğine önem vererek), epistemolojiyi (Bachelard, Cavaillès ve Canguilhem’in giriştikleri bilim incelemelerini derinleştirerek) ve Marksist te-

(*) Caïman, ENS’nin eskiden öğrencisi olup orada eğitimlik görevine getirilen ve yeni öğrencilere danışmanlık yapan kişiler için kullanılan bir tabirdir – ç.n.

oriyi (Marx'ın metinlerine dönüp siyasal düşünceyi geliştirerek) yeniler.

Süreç mantığını tarihe yeniden dahil eden Althusser, antropolojide Claude Lévi-Strauss'un çalışmalarına bağlı olarak gelişen yapısal yöntemle diyalogu zenginleştirir. Althusser, psikanalizde, sadece benliği merkeze alan ve kendilik meselesiyle meşgul özne yanılısamasını ortadan kaldıran bir anti-psikoloji keşfeder; bölünmüş (yasaklı, üstü çizilmiş) özne ve yanısına ilişkisinde yabancılaşma konularında Jacques Lacan'la bir tartışmaya girer. Fransız Psikanaliz Topluluğu'ndan aforoz edilen Jacques Lacan, Althusser'in müdahalesiyle Ocak 1964'te konferanslarına tekrar başlar.

Althusser, École Normale Supérieure'de "Genç Marx" (1961-1962), "Yapısalcılığın kökenleri" (1962-1963), "Lacan ve psikanaliz" (1963-1964) üzerine dersler verir. 1965 yılında, Ocak sonu ile Nisan başı arasında verdiği on oturumdan oluşan derisi, yapısalcılık tarihinde adeta bir kırılma ânı olur.

Mayıs 1968 olaylarının habercisi sayılan, dünya çapında çeşitli dillere çevrilen ve öncü entelektüellerin manifestosu niteliğindeki *Kapital'i Okumak*, beşeri bilimlerde (epistemoloji, ekonomi, antropoloji, tarih, sosyoloji, psikanaliz) olduğu gibi –Freudyen psikanaliz kavramları üzerine düşünceden ayrılmayacak olan Brecht tiyatrosu örneğindeki gibi– sanatta ve edebiyatta da Marx'ın düşüncelerini seferber etmeyi hedefleyen genç araştırmacıları Althusser'in etrafında toplar.

Althusser'in *Marx İçin* adlı eseri bir dizi kavramsal aracı harekete geçirir; bilimselciliği, tarihselciliği ve nesneliliği gözler önüne serip sorgular; imgelemin kültürel ve toplumsal işlevlerine vurgu yapar. Althusser'in Maspero Yayınları'nda başlattığı "Kuram" dizisinde 1965'te yayımlanan kitap, Aralık 1960 ile Mart 1965 tarihleri arasında yayımlanmış sekiz makaleyi bir araya getirir ve Marx'ın kuramına dair 19. yüzyıl sonlarından beri devam eden tarihsel, felsefi ve siyasal tartışmaya katılır. Bu yorumlardan bazıları, örneğin Plehanov'un *l'Essai sur le développement de conception moniste de l'histoire*'ı [Tekçi Tarih Anlayışının Gelişimi Üzerine Denemeler, 1895], Labriola'nın *Essa-*

is sur la conception matérialiste de l'histoire'ı [Materyalist Tarih Anlayışı Üzerine Denemeler, 1899] ve Lenin'in *Materyalizm ve Ampiriokritisizm*'i (1908) gibi eserler, Marx'ın felsefi büyüklüğünü materyalizminde bulur, buna vurgu yaparlar; bazıları da, Lukács'ın (*Tarih ve Sınıf Bilinci*, 1922), Gramsci'nin (*Hapishane Defterleri*, 1927'den 1937'ye) ve Sartre'ın (*Diyaletik Aklın Eleştirisi*, 1960) savunduğu gibi, Marx'ın kavramsal gücünün, eylem alanını serbest bırakmasında olduğunu ileri sürerler. Bazıları ise Marx'ı epistemolojik bir okumaya tâbi tutar: *La Logique comme science historique*'de [Tarih Bilimi Olarak Mantık, 1969] Della Volpe'nin yaptığı gibi.

Marx'ın tezlerini derinlemesine, katı ve ayrıntılı biçimde tekrar okuyan Althusser, kuramı baştan aşağı elden geçirir, ciddi bir kuramsal ilerleme kaydeder. Bachelard'ın "epistemolojik kopuş"una cevap olarak, Althusser 1960'lı yıllarda "epistemolojik kesinti" kategorisini benimseyip yayar (*Marx İçin*) ve 1970'lı yıllarda birkaç kez bu konuya tekrar döner (*John Lewis'e Cevap, Özeleştiri Ögeleri*). Althusser'in ilk denemelerinde önemli bir yer tutan 1845 tarihli kırılma, Marx'ın düşüncesini genç Marx ve olgun Marx olarak iki döneme ayırır ve hümanist düşünceyle yollarını ayıran bir bilimin ve bir kuramın su yüzüne çıktığı yeri belirler. Ama Althusser'e göre bu kopuş, bilim ile bilim olmayamı karşı karşıya getirerek birbirinden ayırmaz, daha ziyade bir sorunsaldan diğerine kesintisiz bir dönüşümün, bir sürecin ve karmaşık bir aktarımın işaretidir.

Althusser'in kuramsal üretkenliği; üretim tarzı, ekonomik ve toplumsal oluşum kavramlarını yenilemesine imkân verir. Yine Althusser'in çalışması bir Hegel eleştirisini temel alır: Bütünün her bir ögesinin, belirli bir tarihsel anda kendinde bir varlık olduğu Hegelci "bütünlük" kavramının karşısına, karmaşık bir yapıda bir arada var olan, birbirinden kısmen özerk ayrı düzeylerde işleyen Marksist "toplumsal bütünlük" kavramını koyar. Çizgisel nedenselliğin yerini yapısal bir nedensellik alır: Bu nedenselliğin etkileri içkindir ve kendine özgü bir belirlenim tarzına sahiptir. Bu felsefi gelişme, Althusser'in izinde, ekonomi, sosyoloji ve antropoloji alanlarında tartışma ve müzakerelere yol açar.

Althusser 1970'li yıllarda kavramsal araştırmasını devam ettirir: 1976'da *Positions*'da yayımlanan devletin ideolojik aygıtları çözümlemesi de bunun bir göstergesidir. Devletten ayrı düşünülmesi imkânsız olan bu ideolojik aygıtların, (dinsel, kültürel, toplumsal, hukuki, mesleki ya da ailevi) çeşitli kipliklerin mekânı, ideolojinin somut tarihsel biçimler altında cisimleşmesi olduğunu açıklar Althusser.

Son olarak 1980'li yıllar, düşüncesinin yeni bir dönemini oluşturur. Bu dönemde kısmen karşılaşma materyalizmiyle, olumsuzlukla ve rastlantısallıkla ilgilenir. Son çalışmaları ve yazıları, özgürleştirici bir pratiği amaçlayarak, öngörülemez olay üzerine odaklanır ve 1985 tarihli ön metinlerinden biri olan "L'unique tradition matérialiste" in [Biricik materyalist gelenek] de gösterdiği gibi, bir küreselleşme çözümlesinin ana hatlarını çizmesini sağlar.

Felsefeci ve ressamları

Sanatçılara ve güzel sanatlar dünyasına yakın olan Althusser, resim sanatına tutku duyardı. Lucio Fanti'nin dostuydu ve evinin duvarlarında onun birkaç eseri asılıydı. 1945'te Bolonya'da doğmuş, ardından Paris'e yerleşmiş olan ressamın plastik ve estetik yöntemine ilgi duyan Althusser, onun Rus fotoğraf klişelerinden yola çıkarak gerçekleştirdiği ve komünist rejimin yoldan çıkışını gösteren çalışmasını keşfeder. Althusser'in de gözlemlediği gibi "Lucio Fanti alay etmek için değil, olayların tüm çıplaklığıyla görünmesini sağlamak için klişelerle oynar. Hükmeden krallar artık çıplaktır." Althusser, Fanti'nin eserinde, adeta ressamın şair ikizi olan Mayakovski'nin ruhunu görmüştür.

Leonardo Cremonini resimleri karşısında Althusser taşlardan zorlukla ayırt edilebilen, karınları boşatılmış bedenler dünyasını tefekkür eder. Althusser için, Cremonini'nin resimleri figüratif hümanizmden yoksundur. Soyutlamanın, yere saçılmış iskeletlerden oluşan çürümüş bir dünyanın resmidir bu. Fanti gibi Bolonya'da doğmuş olan İtalyan sanatçının yaratımlarına ilgi duyan Althusser, bunlar aracılığıyla merkezsiz ve kö-

kensiz bir imgesel hafızanın kaydolduğu sonsuz aynaları keşfe çıkmıştır. Ona göre Cremonini'nin sanatı, tuvalin sınırlarını aşmıştır.

Althusser, Kübalı ressam Wifredo Lam'ın eserinde biçimleri ve renkleri alt üst eden resimsel bir güzelliğin baş döndürücü-lüğünü keşfeder. Sanatçının felsefeciye yazdığı 18 Ağustos 1977 tarihli bir mektup sayesinde tanışılır. Resimlerindeki, insanın donup kalmasına neden olan oval maskeler ardındaki yüzlere ya da tablonun uzamı bölen, her biri ona göre aynı zamanda kıyıya vurmuş pruvaları anımsatan aç ve çizgilerine şaşkınlık ve merakla bakan Althusser, ressama büyük bir yakınlık duyar. Hayranlıkla şöyle yazar: "Gördüğüm ilk Lam tablosu, onu ezelden beri tanıyordum duygusu yarattı bende. Onun hakkında bir bilgim yoktu ama o zaten benim bir parçamdı."

1902'de Küba'da, Sagua-la-Grande'de, Kanton'dan gelmiş Çinli bir babadan ve hem Afrikalı hem İspanyol ataları olan bir anneden doğmuş olan, eserlerinde Bambara, Dagon, Senufo ve Mende etkilerini harmanlayan sanatçının görsel dili, Althusser için en tanıdık dünya haline gelir: "Onu keşfediyorum: Lam'ı ezelden beri tanıyorum."

Şimdiki zamanın düşünürü

Genel anlamda Althusser'in eserleri ve düşüncesi, katı dogmatizme karşı mücadele eder ve felsefi projesinin merkezinde, düşünme deneyimi üzerine tefekkür vardır: Bu, kanaatleri, yerleşik düşünceleri değiştirme, yenileme ve yıkma gücü verir ona. Althusser'in Marksizm içindeki kuramsal devinimin ortaya kopup hayata geçirilmesi anlamına gelebilecek dinamik bir kopuş üzerinde ısrarla durması, öznelğin ve idealizmin yanılısamlarına karşı, her türlü ideoloji ve yanılığara karşı bizleri uyar-maktadır. Bilimsel olan (nedensel ve özerk) ile ideolojik olan (hayali ve aldatıcı) arasındaki köklü ikili karşıtlık, çağımızın güncel tartışmalarında canlı biçimde karşımıza çıkar.

Çoklu zıtlık ilkesi zemininde bir dengesizlik felsefesinin temellerini atan Althusser, düşüncede büyük bir sarsıntı yarat-

mıştır. François Châtelet'nin de söylediği gibi “Althusser daha önce hiç ifade edilmemiş bir sorunu açık bir şekilde ortaya koymuştur.” (Cerisy-la-Salle Uluslararası Kültür Merkezi buluşmalarındaki sunum, yaz 1967)

Fransa'da, bir süreden beri Althusser'in daha önce yayımlanmamış eserleri okurlara ulaşıyor; bazı eserleri yeniden basılıyor; *Lignes, La Pensée, Actuel Marx, Groupe de recherches matérialistes, Dissidences* ya da *Période* gibi dergiler Althusser ile ilgili dosyalar ya da ona dair özel sayılar hazırlıyor ve üniversiteler onun düşüncesine yönelik araştırmalara destek oluyor.

Bu ilginin arttığı dönemde, Fransa'da Althusser ile ilgili çok sayıda bilimsel toplantı da düzenlendi: 29-30 Mart 1991'de Paris-VIII Vincennes-Saint-Denis Üniversitesi'nde, Sylvain Lazarus tarafından düzenlenen “Louis Althusser'in eserlerinde siyaset ve felsefe”; 19 Mart ve 2 Nisan 1995'te, Sorbonne'da, Pierre Raymond tarafından düzenlenen “Filozof Althusser” günleri; 16-17 Ekim 1995'te, ENS-Ulm'de, Institut Mémoires de l'édition contemporaine (Imec) ile birlikte François Mathéron ve Yann Moulier-Boutang tarafından düzenlenen “Bugün Althusser'i okumak” kolokyumu; 28 Eylül 2001'de, Paris-Ouest-Nanterre Üniversitesi'nde, G.-M. Goshgarian yönetiminde düzenlenen III. Uluslararası Marx Kongresi'nin felsefe bölümü 11. atölyesi “Althusser etrafında”; Mayıs 2008'de, Centre international d'étude de la philosophie française contemporaine'de (CIEPFC), Guillaume Sibertin-Blanc tarafından düzenlenen “1960'lı yılların siyasal ortamında Althusser'in *Marx İçin'i*” inceleme günü; 11 Aralık 2010'da, Chaptal Lisesi'nde, Collège international de philosophie ve ENS-Lyon'un katkılarıyla, Annie Ibrahim tarafından düzenlenen “Althusser etrafında” inceleme günü; 27-28 Mayıs 2013'te, Paul-Valéry-Montpellier-III Üniversitesi'nde Luc Vincenti tarafından düzenlenen “Althusser için” kolokyumu; 19-20 Mart 2015'te, Fondation Gabriel-Péri'nin Oscar-Niemeyer salonunda, Rasyonel Materyalizm Çalışmaları Grubu tarafından düzenlenen “Louis Althusser” kolokyumu; son olarak 5-6 Haziran 2015'te, ENS-Ulm'de, Antony Burlaud, Julia Christ, Guillaume Fondu ve Florian Nico-

deme tarafından düzenlenen “Althusser 1965: Tarih kıtasının keşfi” kolokyumu.

Günümüzde, dünyanın her yerinde Althusser okunuyor, çevriliyor ve yorumlanıyor. Düşünceleri aynı zamanda siyasal bir rol de oynuyor.

İspanyol göçmen bir ailenin oğlu olan Rafael Guillén, 1986’da “Subcommandante Marcos” adıyla Zapatista Ulusal Kurtuluş Ordusu’nun lideri olmadan önce Meksika Devlet Başkanı Jose López Portillo tarafından ödüllendirilmiş, parlak bir öğrenciydi. Bir zamanlar üniversitede felsefe profesörü olan Subcommandante Marcos, “Felsefe ve eğitim: Söylemsel ve ideolojik pratikler” başlıklı doktora tezinin bir kısmını Althusser’in eserine ve düşüncesine ayırmıştı. 1980’de, Meksika Özerk Ulusal Üniversitesi’nde (Harvard’dan bir asır önce, 1531’de kurulan bu Meksika üniversitesi, Amerika kıtasının en eski üniversitesidir) tezini tamamladı.

Daha yakın bir dönemde, 27 Ocak 2015’te, Atina’da radikal sol koalisyon Syriza seçimleri kazanıp ilk sol hükümeti kurduğunda, Aleksis Çipras, Kültür, Eğitim ve Din İşleri Bakanlığı’na Yunan solunun ünlü simalarından, aynı zamanda Nikos Poulantzas Enstitüsü’nün başkanı ve ayrıca *On the Epistemology of Louis Althusser* [Louis Althusser’in Epistemolojisi Üzerine, 1994] başlıklı kitabı sayesinde Althusser’i Yunanistan’a tanıtan felsefeci Aristide Baltas’a verdi.

Althusser’in düşüncesinin günümüzde ne denli yaygın olduğunu görmek için Aralık 2014’te, Çin’de, Pekin’in Haidian semtindeki bir ortaokulda, Fu-Lei Ödül Komitesi’nin ve Pekin Fransız Büyükelçiliği’nin, “Deneme” kategorisinde Althusser’in Cai Hongbin tarafından çevrilen *Gelecek Uzun Sürer* adlı eserine ödül verdiğini hatırlamak yetecektir. Japonya’da, Kobe Üniversitesi’nden Yoshihiko Ichida’nın kaleme aldığı *Aru Renketsu-no tetsugaku* [Felsefi bir birleşme] başlıklı bir Althusser monografisi yakın zamanda yayımlanmıştır ve Kyoto’da Kenta Ohji, Rousseau ve Althusser üzerine çalışmaktadır.

Anglosakson araştırma alanında da Althusser’in tekrar basıldığını belirtmek gerekir: Gregory Elliott’ın *The Detour of The-*

ory'si [Kuramın Dolambaçları] ve Verso Yayınları'nın yayımladığı Elizabeth Ann Kaplan ve Michael Sprinker'in kolektif eseri *The Althusserian Legacy* [Althusserci Miras], Luke Ferretter'in Routledge'in "Critical thinkers" dizisinden yayımlanan *Louis Althusser*'i, 2013'te Bloomsbury Academic Yayınları'ndan çıkan *Encountering Althusser* [Althusser'le Karşılaşma], Caroline Williams'ın yazdığı *Thinking the Political in the Wake of Althusser* [Althusser'in İzinde Siyasal Düşünmek] ve Los Angeles Üniversitesi'nde *Decalages. An Althusser Studies Journal* dergisini çıkaran Warren Montag'ın *Althusser and his Contemporaries. Philosophy's Perpetual War* [Althusser ve Çağdaşları. Felsefenin Bitmeyen Savaşı].

Arjantin'de Emilio de Ipola (Buenos Aires Üniversitesi) *Althusser. El infinito adiós*'u [Althusser. Sonsuz Veda] yayımlamıştır; İtalya'da Cristian Lo Iacono (Turin Üniversitesi) *Althusser in Italia. Saggio bibliografico*'yu [İtalya'da Althusser. Bibliografik Bir Deneme] yazmıştır; Maria Turchetto (Venedik Üniversitesi) Associazione Louis Althusser derneğini yönetmektedir ve Vittorio Morfino (Milan Üniversitesi) Mimesis Yayınları'nda "Althusseriana" dizisini düzenleyip 2014'te İspanyolca *El Materialismo de Althusser* [Althusser'in Materyalizmi] isimli çalışmasını yayımlamıştır.

Bu genel panoramayı tamamlamak için, Agon Hamza'nın (Kosova) *Për Althusserin* [Althusser İçin], Panagiotis Sotiris'in (Yunanistan) *Communism and Philosophy. The Theoretical Adventure of Louis Althusser* [Komünizm ve Felsefe. Louis Althusser'in Kuramsal Serüveni], Laurent de Sutter'in (Belçika) *Althusser & Law* [Althusser ve Hukuk]; Andrea Cavazzini'nin (Belçika) *Crise du marxisme et critique de l'État. Le dernier combat d'Althusser* [Marksizmin Krizi ve Devlet Eleştirisi. Althusser'in Son Mücadelesi], Mikko Lahtinen'in (Finlandiya) *Politics and Philosophy. Nicolò Machiavelli and Louis Althusser's Aleatory Materialism* [Politika ve Felsefe. Nicolò Machiavelli ve Louis Althusser'in Rastlantı Materyalizmi] çalışmalarını da burada belirtelim. Almanya'da Althusser'in çevirmeni ve *Reproduktion und Ideologie bei Louis Althusser. Eine aktualisierende*

Annäherung'un [Louis Althusser'de Yeniden Üretim ve İdeoloji. Bir Güncelleme Yaklaşımı] yazarı Frieder Otto Wolf'un çalışmalarını da anmak gerekir.

Bu bağlamda, şimdiki zamanın acil meseleleri düşünüldüğünde, fikirlerinin tüm dünyada yaygınlık kazanmasıyla birlikte Althusser günümüzde tekrar keşfedildi denebilir.

İki teşekkür

Burada, 11 Nisan 2015 tarihinde, seksen üç yaşındayken vefat eden yayıncı ve roman yazarı François Maspero'ya saygılarımızı sunmamız gerekiyor. İlk romanı *Le Sourire du chat*'da [Kedinin Gülüşü, 1984], anılarını topladığı *Les Abeilles et la Guêpe*'te [Bal Arıları ve Yaban Arısı, 2002] olduğu gibi, François Maspero sık sık ailesinden bahseder: Mısırbilimci büyükbabası Gaston Maspero; Çinbilimci, Collège de France'da profesör ve 15 Ağustos 1944'te götürüldüğü Bunchenwald toplama kampında 1945'te ölen babası Henri Maspero; Direniş dönemi çatışmalarında, Eylül 1944'te, on dokuz yaşında öldürülen ağabeyi Jean. Sadece Ravensbrück toplama kampına gönderilen anesi ölümden kurtulur. François Maspero'ya "kedi" lakabını takan, ağabeyi Jean olmuştur. "Bu 'kardeşçe' kelimeye umutsuzca tutunuyorum," diye yazmıştır bir gün François Maspero.

"La Joie de lire" (Okuma Sevinci) kitabevini Quartier Latin'de, Saint-Severin Sokağı'nda, 1955 yılında açar. Burası, kapanacağı 1975 yılına kadar dostlukların ve mücadelenin entelektüel mekânı haline gelir. Cezayir Savaşı sırasında yayınevini kuran Maspero birçok kitap dizisi yayımlar; bunlardan biri de yayın yönetmenliğini Althusser'in yaptığı ve 1965 ile 1981 yılları arasında yayımlanmış kırk kadar eserle "Kuram" dizisidir. İlk yayımlanan üç kitap, *Marx İçin ve Kapital'i Okumak*'ın iki cildir. "Kuram" dizisi başka birkaç alt diziyi içerir: "İncelemeler", "Bilim insanları için felsefe dersleri" ya da ilk kitabı Ludwig Feuerbach'ın *Hiristiyanlığın Özü* olan "Metinler" adlı alt diziler. François Maspero Mayıs 1982'de, elli yaşındayken yayıncılık mesleğini bırakıp yazarlığa başlar.

Kişisel açıdan, Althusser'in ilk metinlerini okumamı ve onlar üzerine çalışmamı sağlayan öğretmenim Pierre Raymond'un anısını yâd etmem gerekiyor. O zamanlar on sekiz yaşındaydım. 1995 yılında, Paris'teydim; Fransa'da gerçekleşen grev ve eylemlerden birkaç hafta önce okullar açılmıştı. Louis-le-Grand Lisesi'nde okuduktan sonra, École Normal Supérieure'nün sınavlarına hazırlık olarak iki yıl Fénelon Lisesi'nde okudum (1995-1996 ve 1996-1997). Sıra arkadaşlarım arasında Sophie de Closets (Fayard Yayınları'nın direktörü), Laurence Debray (tarihçi ve İspanyol Juan Carlos'un biyografisini kaleme almış yazar) ve Justine Malle (İlk uzun metrajı *Jeunesse* olan sinemacı ve yönetmen) vardı.

Felsefe dersinde, kültürüyle ve bilimsel bilgisiyle öğrencilerin gözlerini kamaştıran Pierre Raymond, bizlere eski öğrencisi ve dostu olduğu Althusser'in eserlerini ve düşüncesini keşfettirmişti. 1962'de tanışmışlardı. Kuramsal eserler yazan Pierre Raymond (*Le Passage au matérialisme* [Materyalizme Geçiş], *La Résistible fatalité de l'histoire* [Tarihin Karşı Konulabilir Kaderi], *Dissiper la terre et les ténèbres* [Korkuyu ve Karanlıkları Dağıtmak], *L'Histoire et les Sciences* [Tarih ve Bilimler], *De la combinatoire aux probabilités* [Birleşimden Olasılıklara] ve *Matérialisme dialectique et logique* [Diyalektik Materyalizm ve Mantık]) Althusser'in Maspero Yayınları'nda ona emanet ettiği "Algoritma" dizisini de yönetmişti.

Arkadaşı Xavier Renou'nun 31 Temmuz 2014'te Pierre Raymond'un yetmiş bir yaşında vefatını bildirmesi, bende, Paris'in Charlot Sokağı'nda bulunan Atrium Musical Magne'da, 2000 yılının Mayıs ayında, bir cuma günü birlikte geçirdiğimiz bir akşamı hatırlattı. Eğitimciliği ve Fénelon'daki hazırlık sınıfı derslerini bırakan Pierre Raymond'un etrafında dostları, eski öğrencileri ve meslektaşları toplanmıştı. Onun seçtiği müzik gece boyu bize eşlik etmişti: Piyanoda Debussy ve Bartók'un eserleri çalarken akordeonda Solal ve Piazzolla dinlemiştik.

Yirmi söyleşi

Söyleşi, fikir alışverişi ve diyaloglar şeklinde tasarladığım *Althusser ve Biz*, Althusser'i herkesten daha iyi tanımış ve onunla görüşmüş, hatta onunla teşrikimesaide bulunmuş yirmi yazar ve felsefeciye ev sahipliği yapıyor. Yitirdiğimiz felsefeciyle ilişkilerini düşünen, anlatan farklı sesler, ilginç anılar... Eski öğrencilerinin, onunla çalışmış olanların ya da sadık dostlarının bu paylaşımları, bu tanıklıklar, okura bir bakıma olağanüstü bir yakınlığın hatırasını yansıtıyor.

Cömertlikleri ve sıcak karşılımları için Alain Badiou, Étienne Balibar, Olivier Bloch, Régis Debray, Yves Duroux, Maurice Godelier, Dominique Lecourt, Jean-Pierre Lefebvre, Bernard-Henri Lévy, Pierre Macherey, Jacques-Alain Miller, Jean-Claude Milner, Antonio Negri, Jacques Rancière, François Regnault, Philippe Sollers, Emmanuel Terray, André Tosel, André Tubeuf ve Yves Vargas'a sonsuz teşekkürlerimi sunmak isterim.

Bu yirmi söyleşi, Althusser'in çalışma koşullarını, insan ve düşünür olarak kişiliğini ve farklılığını anlamamıza imkân veriyor. Hâlâ kulaklarımızda çınlayan bir yankıyı duymamızı sağlıyor. Fransa'da 1950, 1960 ve 1970'li yılların entelektüel ve siyasal çevrelerini meydana getiren ve şekillendiren düşüncelere tekrar dalmak için daha iyi bir yol yoktur sanırım.

Bu söyleşileri okudukça ve tekrar okudukça, Althusser'in düşüncesinin ne kadar güncel olduğunu görebiliyor, onun kuramsal önermelerinin neden çağdaş düşünce alanında bu denli yaygınlaştığını anlayabiliyoruz. Althusser'in düşünceleri, günümüz dünyasını anlamak adına hâlâ büyük bir ilham kaynağı.

*Kalermegdan Parkı,
Annemin ebedi istirahatgâhındaki büyük meşenin altı,
Ağustos 2015.*

Felsefe ile Siyasal Strateji Arasındaki İstisnai Bağ

ALAIN BADIOU
ile söyleşi*

• Fransız Felsefesinin Macerası'nda, (2012) “Muhtemelen bütün çağdaşlarım arasında, en karmaşık hatta en şiddetli ilişkiler yürüttüğüm kişi” olarak tarif ettiğiniz Louis Althusser’e bugün nasıl bakıyorsunuz?

– Althusser’e bugün daha sükûnetle yaklaşıyorum. 68’den sonra bizi ayıran esas mesele, Fransız Komünist Partisi (FKP) meselesiydi. Partiyi reforme edebileceğini düşünüyordu; oysa bizler, Maocular, onun tam anlamıyla Sovyetler Birliği’nin kuyruğuna takıldığını, modern revizyonizme kapıldığını düşünüyorduk. Bizim siyasal projemiz, FKP’ye ve onun ideolojisine karşı açık bir siyasal tartışma yürüterek yeni tarzda bir parti yaratmaktı. Günümüzde, bu tartışma artık gündemde değil, çünkü bugün bizim meselemiz daha ziyade komünist düşüncenin yeniden oluşumu ve yeniden yayılması... İşte tam da bu noktada, Althusser benim için yapısalcılık olarak adlandırılan genel harekete Marksizmi dahil etmeye çalışan önemli bir felsefeci haline gelmiştir yeniden.

(*) 1937, Fas doğumlu düşünür. ENS’de uzun yıllar felsefe bölümünü yönetmiştir. Günümüzün önemli Marksist felsefecileri arasında yer alır.

• Model Kavramı (1969, tekrar basımı 2007) 29 Nisan 1968 tarihli ve aynı yılın 13 Mayıs'ında yapılması öngörülen sunumunun metnini içeriyor. Model Kavramı kitabınızın içinde yer aldığı "Bilim insanları için felsefe dersleri" projesini anlatır mısınız?

– Bilim ve bilimin ideolojiye karşı olması meselesi Althusser için çok önemliydi. Ama bir yandan da bilim insanlarının çoğunun kendi bilimlerine dair ideolojik bir tasavvura sahip olduklarını düşünüyordu. Althusser, bilim insanlarının anlayışlarında, kendi kuramsal yeteneklerinin hakkını verecek bir tür reform gerçekleşmesini çok bekledi. Aslında söz konusu olan, bilim insanlarına gerçek bir materyalizmi, pratiklerine uygun bir felsefeyi sunmaktı. Bu mesele elbette matematik ve matematikleşmiş mantık konusunda da ortaya çıkıyordu. Bu alanlarda yetkindim ve bu anlamda, model kavramı konusundaki düşüncelerim "bilim insanları için felsefe dersleri" projesinde yer aldı.

• Küçük Panteon'da (2008) Althusser açısından "düşünce meselesi mücadeleyle, ön cepheyle, güç ilişkisiyle bağıntılıdır," diyor-sunuz. Size göre felsefe, kuramsal müdahalelerin ve düşünce stratejilerinin alet çantasında nasıl yer alıyor? Düşüncelerin çarpışmasının doğası nedir?

– Felsefe kuşkusuz müdahaleci bir disiplindir. Felsefenin bir bilgiden ziyade, koşulları ve etkileri kendiliğinden felsefi nitelikte olmayan bir düşünce disiplini olduğunu her zaman savunmuşumdur ve bu anlamda Althusser'in öğrencisiyim. Sizin de bildiğiniz gibi, felsefe bence dört "hakikat yönteminin" –bilim, sanat, siyaset ve aşk– alt koşuludur. Dolayısıyla, felsefi mücadelenin bu hakikatlerin nihai varış noktasıyla ilgili olduğunu, insanlığın tarihsel hareketinde bu hakikatlerin örgütlenmesiyle ilgili olduğunu söyleyebiliriz. Aslında burada söz konusu olan, her zaman, hakikatlerin evrenselliğinin herkes için gerçekten geçerli olup olmadığını bilmektir. Bu anlamda, felsefe ile siyasal strateji arasında istisnai bir bağ vardır. Benim bu konudaki tezim, felsefi angajmanın bugün komünist fikriyatın kaderiyle sıkı sıkıya bağlı olduğudur.